

UDK: 101.1

**INSONIYATNING BUGUNGI IJTIMOYIY-MA'NAVIY MUAMMOLARI:
SHOPENGAUER, FROMM, FREYD, YUNG, ORUELL VA RASSEL
QARASHLARINING QIYOSIY TAHLILI**

Erkinova Sug'diyona

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20744015>

Annotatsiya. Maqolada insonning ichki parchalanishi, begonalashuv, axloqiy beqarorlik va ommaviy madaniyat bosimi kabi bugungi ijtimoiy-ma'naviy tugunlar olti mutafakkirning matnlari asosida talqin qilinadi. Tadqiqotning maqsadi Shopengauer, Fromm, Freyd, Yung, Oruell va Rassel qarashlarida insonning ma'naviy inqirozi qanday tushuntirilishini qiyosiy-falsafiy yo'l bilan ochishdir. Metod sifatida hermenevtik tahlil, tarixiy-qiyosiy tahlil, semiotik o'qish va diskurs tahlili qo'llandi; bunda asosiy e'tibor original asarlar, qayta nashrlar, sharhlar va konseptual izohlar o'rtasidagi ma'no farqlariga qaratildi. Tahlil natijasida oltita muallifda umumiy uch yo'nalish ajralib chiqdi: irodaning izdan chiqishi, ongsizlikning hukmronligi va ijtimoiy tizimning shaxsni standartlashtirishi. Shu bilan birga, har bir muallif muammoni turlicha markazlashtiradi: Shopengauer istak va iztirob zanjirini, Freyd ichki to'qnashuvni, Yung arxetipik bo'linishni, Fromm erkinlikdan qochishni, Oruell nazorat va til manipulyatsiyasini, Rassel esa aql va tinchlikning yemirilishini asosiy nuqta sifatida ko'rsatadi. Sintez shuni ko'rsatadiki, ularning qarashlari bir-birini inkor etmaydi, balki zamonaviy insonning ma'naviy himoyasizligini turli darajalarda yoritadi. Ilmiy hissa sifatida mazkur maqola ijtimoiy falsafada klassik g'oyalarning yagona muammo maydonida tutashishini ko'rsatadigan integrativ talqin modelini taklif etadi.

Kalit so'zlar: hermenevtik tahlil, ijtimoiy begonalashuv, ma'naviy inqiroz, psixoanalitik antropologiya, semiotik o'qish, simvolik talqin, diskurs tahlili.

**СОВРЕМЕННЫЕ СОЦИАЛЬНО-ДУХОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА:
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВЗГЛЯДОВ ШОПЕНГАУЭРА, ФРОММА, ФРЕЙДА,
ЮНГА, ОРУЭЛЛА И РАССЕЛА**

Аннотация. В статье интерпретируются современные социально-духовные узлы — внутренняя раздробленность человека, отчуждение, нравственная неустойчивость и давление массовой культуры — на основе текстов шести мыслителей. Цель исследования состоит в сравнительно-философском выявлении того, как в трудах Шопенгауэра, Фромма, Фрейда, Юнга, Оруэлла и Рассела объясняется духовный кризис человека. В качестве методов использованы герменевтический анализ, историко-сравнительный анализ, семиотическое чтение и дискурс-анализ; при этом основное внимание было сосредоточено на смысловых расхождениях между оригинальными сочинениями, переизданиями, обзорами и концептуальными комментариями. Анализ показал, что у шести авторов выделяются три общие линии: сбой воли, господство бессознательного и стандартизация личности социальной системой. Одновременно каждый из них по-своему центрирует проблему: Шопенгауэр — цепь желания и страдания, Фрейд — внутренний конфликт, Юнг — архетипическое расщепление, Фромм — бегство от свободы, Оруэлл — контроль и манипуляцию языком, Рассел — распад разума и мира. Синтез показывает, что их взгляды не отменяют друг друга, а раскрывают духовную незащищенность современного

человека на разных уровнях. Научный вклад статьи состоит в предложении интегративной модели толкования, показывающей, как классические идеи сходятся в едином поле социальной философии.

Ключевые слова: герменевтический анализ, социальное отчуждение, духовный кризис, психоаналитическая антропология, семиотическое чтение, символическая интерпретация, дискурс-анализ.

CONTEMPORARY SOCIO-SPIRITUAL PROBLEMS OF HUMANITY: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE VIEWS OF SCHOPENHAUER, FROMM, FREUD, JUNG, ORWELL, AND RUSSELL

Abstract. *The article interprets contemporary socio-spiritual knots—inner fragmentation, alienation, moral instability, and the pressure of mass culture—through the texts of six thinkers.*

The study aims to show, in a comparative-philosophical way, how the spiritual crisis of the human being is explained in Schopenhauer, Fromm, Freud, Jung, Orwell, and Russell. The methods used are hermeneutic analysis, historical-comparative analysis, semiotic reading, and discourse analysis; the main attention is directed to meaning differences between original works, reprints, reviews, and conceptual commentaries. The analysis reveals three shared lines across the six authors: the breakdown of will, the dominance of the unconscious, and the standardization of personality by the social system. At the same time, each thinker centers the problem differently: Schopenhauer emphasizes the chain of desire and suffering, Freud the inner conflict, Jung the archetypal split, Fromm the flight from freedom, Orwell control and language manipulation, and Russell the collapse of reason and peace. The synthesis shows that their views do not cancel one another; instead, they illuminate the spiritual defenselessness of modern humans at different levels.

The scientific contribution of the article is an integrative interpretive model that demonstrates how classical ideas converge within a single field of social philosophy.

Keywords: *hermeneutic analysis, social alienation, spiritual crisis, psychoanalytic anthropology, semiotic reading, symbolic interpretation, discourse analysis*

KIRISH

2021–2025 yillarda Fromm, Freyd, Yung, Oruell va Rasselning qayta nashrlari hamda ular yuzasidan chiqqan besh sharh maqola ijtimoiy-maʼnaviy inqiroz muhokamasini yangilab turdi [1].

Shopengauerning iroda haqidagi talqini, Freydning ommaviy psixologiyasi va Oruellning totalitar til modeli bir maydonda oʻqilganda, bugungi begonalashuvning falsafiy ildizlari ochiladi [2]. Shu sababli mazkur mavzu sotsiologiya emas, balki ijtimoiy borliq va ijtimoiy ongning germenevtik talqini uchun dolzarbdir [3].

Mavjud tadqiqotlarda bu olti mutafakkir qarashlarining birlashtiruvchi metodologik konstruksiyasi yetarli darajada ochilmagan [4]. Ayniqsa, tarixiy materializm va formatsion nazariya bilan sivilizatsion yondashuv oʻrtasidagi farq ularning matnlarida koʻrinadigan maʼnaviy tanazzulni sharhlashda kam yoritilgan [5]. Mazkur ishda 6 mutafakkirning asosiy matnlari va ularga doir sharhlar asosida inson, ong, axloq hamda jamiyat kategoriyalari qiyoslanadi [6].

Tadqiqotning maqsadi olti mutafakkir qarashlarida zamonaviy ijtimoiy-maʼnaviy muammolarning umumiy falsafiy modelini aniqlashdir.

- 1) Shopengauerda iroda va azob munosabatini belgilash;
- 2) Frommda erkinlik va begonalashuv bog'liqligini ajratish;
- 3) Freydda instinkt va ommaviy ong ziddiyatini ko'rsatish;
- 4) Yungda arxetip va kollektiv ong qatlamini tavsiflash;
- 5) Oruellda totalitar til mexanizmini izohlash;

6) Rasselda ratsionalizm va axloqiy muvozanatni qiyoslash [7]. Ilmiy yangilik sifatida ushbu olti manba asosida uch yo'nalishli sintez — ichki parchalanish, ijtimoiy bosim va axloqiy tiklanish — birinchi marta bir tizimga keltiriladi [8]. Nazariy jihatdan bu yondashuv ijtimoiy falsafadagi antinomiya va universalialar muhokamasini chuqurlashtiradi [9]. Natijalar oliy ta'limdagi falsafa darslarida qiyosiy hermenevtik tahlilni kuchaytirishga xizmat qiladi [10].

Metodlar sifatida germenevtik tahlil, tarixiy-qiyosiy tahlil va semiotik tahlil qo'llanadi; keyingi bo'limda matnlar tanlovi va talqin mezonlari bayon etiladi [11].

MATN VA KONTEKST

Tanlangan matnlar korpusi ushbu mavzuda ikki qatlamli kontekstni ochadi: bir tomonda Yevropa moderni, ikkinchi tomonda XX asr totalitar tajribasi turadi [1]. Shopengauerning iroda va tasavvur haqidagi metafizikasi insonning ichki parchalanishini ontologik darajada sharhlay, Fromm erkinlikdan qochish va muhabbat etikasi orqali ijtimoiy begonalashuvni tarixiy shakl sifatida ko'rsatadi [6]. Bu juftlik tarixiy materializm va formatsion nazariya bilan emas, balki sivilizatsion yondashuv bilan yaqinlashadi, chunki unda jamiyatning ma'naviy holati ishlab chiqarish munosabatlaridan ko'ra madaniy-axloqiy inqiroz sifatida talqin qilinadi [2]. Shu sababli, korpusdagi birinchi konseptual blok inson va ong o'rtasidagi antinomiyaning, ikkinchi blok esa jamiyat va axloq o'rtasidagi uzilishni markazga chiqaradi [7].

1-jadval. Asosiy matnlar va kontekstual yo'nalishlar

Muallif	Markaziy asar	Kontekstual urg'u
Shopengauer	Мир как воля и представление	Metafizik pessimizm
Fromm	Бегство от свободы	Erkinlik va begonalashuv
Freyd	Психология масс и анализ человеческого «Я»	Ommaviy ong va identifikatsiya
Yung	Архетип и символ	Arxetip va kollektiv tasavvur
Oruell	1984	Totalitar diskurs va nazorat
Rassel	История западной философии	Ratsionalizm va tinchlik

Manba: muallif tizimlashtirishi

Freyd va Yung juftligi psixoanalitik qatlamni kuchaytiradi, biroq ularning talqin usullari bir xil emas [8]. Freyd omma psixologiyasida "men"ning zaiflashuvini instinkt va identifikatsiya orqali tushuntirsa, Yung arxetip va ramzlar yordamida kollektiv ongning chuqur qatlamlarini

ochadi [9]. 1-jadvaldagi farq shuni bildiradiki, birinchisida ijtimoiy xulq psixik mexanizmga qisqartiriladi, ikkinchisida esa ramziy meros ijtimoiy tajribaning uzluksizligi sifatida talqin qilinadi [3]. Bu yerda metodologik konstruksiya muhim: psixoanaliz ijtimoiy borliqni ichki turtkilar orqali o'qiydi, hermenevtika esa ramzni tarixiy ma'no tashuvchisi sifatida izohlaydi [4].

Oruell va Rassel esa siyosiy-axloqiy maydonni ochadi [10]. Oruell totalitar tilning ma'naviy deformatsiyasini badiiy modelda gavdalantirsa, Rassel ratsionalizm va tinchlikni insoniyatni zo'rvonlikdan himoya qiluvchi me'yoriy asos sifatida himoya qiladi [11]. Bu qarama-qarshilik sivilizatsion yondashuvning afzalligini ko'rsatadi, chunki unda tarixiy tajriba axloqiy me'yorlar bilan o'lchanadi, formatsion nazariya esa bunday nozik semantik siljishlarni yetarli ochmaydi [12]. Shunday qilib, mavjud adabiyotlar 6 mutafakkirni alohida sharhlaydi, ammo ularning 4 tayanch kategoriya bo'yicha yagona qiyosiy tipologiyasi yetishmaydi [13].

TALQIN METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik konstruksiyasi germeneytik tahlilga tayandi, chunki mazkur yondashuv Shopengauer, Fromm, Freyd, Yung, Oruell va Rassel matnlaridagi ma'no qatlamlarini muallif niyati, tarixiy vaziyat va zamonaviy qabul oralig'ida ochishga imkon berdi [3].

Hermenevtika bu yerda faqat izohlash texnikasi emas, balki ijtimoiy borliq va ijtimoiy ong o'rtasidagi antinomiyaning tekshiruvchi falsafiy usul sifatida qo'llandi [9]. Birlamchi manbalar sifatida har bir mutafakkirning bitta markaziy asari tanlandi, zarurat tug'ilganda esa qo'shimcha matnlar bilan semantik uzviylik tekshirildi [1]. Tanlov mezoni matnning inson, axloq, ong va jamiyat haqidagi konseptual tugunlarni eng zich ifodalashi bo'ldi, shu sababli tasodifiy iqtiboslar emas, balki nazariy markazlar tahlil qilindi [6]. Bu yondashuv formatsion nazariya bilan sivilizatsion yondashuvni aralastirmasdan, ularning metodologik farqini saqlab qoldi [4].

Tarixiy-qiyosiy tahlil ikkinchi tayanch usul bo'lib, u 19–20-asrlar modern hamda XX asr totalitar tajribasi orasidagi tafovutni matn ichidagi obrazlar orqali solishtirdi [8]. Ushbu bosqichda matnlar davr, muallif, janr va konseptual urg'u bo'yicha qiyoslandi, chunki mazmunning tarixiy joylashuvi ijtimoiy-ma'naviy inqiroz talqinini o'zgartiradi [13]. Analitik birlik sifatida inson, ong, axloq va jamiyat kategoriyalari olindi; ular bo'yicha konseptual kodlash jadvali tuzilib, har bir muallifning pozitsiyasi alohida belgilandi [2]. 2-jadvalda ko'rsatilganidek, bu jadval mualliflar orasidagi o'xshashlik va tafovutlarni tizimli tartibga soldi.

2-jadval. Qiyosiy talqin uchun konseptual kodlash mezonlari

Mezon	Tahlil obyekti	Epistemologik vazifa
Davr	19–20-asr modern va totalitar tajriba	Tarixiy joylashuvni aniqlash
Muallif	Shopengauer, Fromm, Freyd, Yung, Oruell, Rassel	Konseptual farqlanishni ajratish
Kategoriya	Inson, ong, axloq, jamiyat	Ma'no qatlamlarini kodlash

Manba: muallif ishlanmasi

Semiotik tahlil uchinchi bosqichda denotativ va konnotativ qatlamlarni ajratish uchun qoʻllanildi, chunki maʼnaviy boʻshliq, begonalashuv, instinkt va hokimiyat, ommaviy ong deformatsiyasi kabi tugunlar koʻpincha ramziy shaklda beriladi [7]. Pirs tasnifiga tayangan holda belgi, indeks va simvol munosabatlari tekshirildi, Barthes mifologiyasi esa totalitar tilning yashirin normativligini ochishga xizmat qildi [8]. Har bir matn avval alohida oʻqildi, soʻng hermenevtik doira asosida qism va butun oʻrtasidagi bogʻlanish qayta tekshirildi [1]. Shu yoʻl bilan 24–30 ta konseptual birlikdan iborat talqin maydoni shakllantirildi va ular orasida uch nazariy umumlashma uchun asos tayyorlandi [10]. Mazkur metodik ketma-ketlik ijtimoiy falsafa uchun matnshunoslik, qiyosiy tipologiya va interpretiv refleksiyaning yagona tahlil rejimiga birlashtirdi [5].

CHUQUR MATN TAHLILI

Yuqorida koʻrsatilgan natijalar insonning ichki parchalanishi tashqi ijtimoiy bosimlar bilan qoʻshilganda maʼnaviy inqiroz kuchayishini koʻrsatadi [1]. Shopengauerda iroda metafizikasi, Frommda erkinlikdan qochish, Freydda omma psixologiyasi va Yungda arxetiplar bir-birini toʻldiradi [6]. Tadqiqotdagi bu uygʻunlik Oruellning totalitar diskursi hamda Rasselning ratsionalizmga tayanadigan axloqiy pozitsiyasi bilan yanada keskinlashadi [2]. Bunday sintez sivilizatsion yondashuvning uzoq muddatli madaniy jarayonlarni ochish imkonini, formatsion nazariyaning esa ijtimoiy ziddiyatni iqtisodiy tuzilma bilan qisqartirishini yaqqol ajratadi [7].

Frommning erkinlik va begonalashuv haqidagi talqini mazkur tadqiqot xulosalariga eng yaqin turadi, chunki u shaxsiy qoʻrquvni ijtimoiy moslashuv mexanizmi bilan bogʻlaydi [8].

Freydning ommaviy ongni libidinal bogʻlanishlar orqali izohlashi ham yuqoridagi natijalarni tasdiqlaydi, biroq u axloqiy tiklanish masalasini cheklangan tarzda yoritadi [9].

Yungdagi kollektiv ongsizlik konsepsiyasi maʼnaviy boʻshliqni ramziy qatlam orqali talqin qiladi va shu sababli Oruellning siyosiy allegoriyasidan farqli darajada ishlaydi [3]. Oruell matnlarida tilning deformatsiyasi markazga chiqadi, shuning uchun mazkur tadqiqotda ommaviy ong deformatsiyasi alohida klaster sifatida ajratildi [4].

Rasselning ratsionalizmga suyanishi esa axloqiy tiklanishni taʼlim va mantiq orqali tasavvur qiladi, bu Frommning sevgi etikasi bilan qisman tutashadi [10]. Shu bilan birga, Shopengauerning pessimizmi va Freydning instinkt nazariyasi inson erkinligini birlamchi emas, balki cheklangan hodisa sifatida koʻrsatadi [11]. Mazkur farqlar matnshunoslikda denotativ va konnotativ qatlamlarni ajratish, soʻng sintagmatik hamda paradigmatic oʻqish orqali ochildi [12].

Tadqiqotning cheklovi shundaki, tahlil faqat tanlangan asosiy matnlar bilan chegaralandi va tarjima variantlaridagi semantik siljishlar alohida tekshirilmagan [13]. Navbatdagi bosqichda ushbu oltita muallifning qabul tarixini diskurs tahlili va qiyosiy hermenevtika asosida kengroq korpusda kuzatish maqsadga muvofiq [14].

FALSAFIY SINTEZ

Yuqorida koʻrsatilgan natijalar oltita mutafakkirning qarashlari insonning ichki parchalanishi, ijtimoiy bosim va axloqiy tiklanish oʻrtasidagi uzilishni bitta nazariy tugunga birlashtirishini koʻrsatadi. Shopengauerda iroda, Frommda erkinlikdan qochish, Freydda ommaviy identifikatsiya, Yungda arxetipik soyalar, Oruellda totalitar til va Rasselda ratsional tinchlik bir-

birini to'ldiruvchi diagnostik qatlamlarga aylanadi [3]. Bu sintezda hermenevtika matnning denotativ qatlamini ochadi, semiotik o'qish esa konnotativ bosimni ajratadi. Shu bois muammo individual psixika bilan cheklanmay, ijtimoiy borliq va ijtimoiy ongning uzviy antinomiyaiga aylanadi.

Frommga bag'ishlangan tahlil erkinlikning ijtimoiy mas'uliyat bilan bog'lanmagan shakli begonalashuvni kuchaytirishini ilgari surgan [1]. Mazkur xulosa Petrovning Fromm haqidagi ijtimoiy-falsafiy sharhi bilan yaqin, chunki u ham erkinlik va javobgarlikni bir butun ko'rgan [5].

Biroq bu tadqiqotda mazkur bog'liqlik sivilizatsion yondashuv nuqtai nazaridan kengaytirildi: shaxsning tanlovi tarixiy formatsiya emas, madaniy ramzlar tizimi orqali ham shakllanadi. Natijada, ijtimoiy institut va tuzilmalar falsafasi darajasida ma'naviy bo'shliqning sababi faqat iqtisodiy bosim emas, balki ramziy muhitning yemirilishi sifatida tushunildi.

Freyd va Yung bo'yicha mulohazalar ommaviy ongning deformatsiyasi instinkt va arxetiplar o'rtasidagi muvozanat buzilganda kuchayishini ko'rsatadi [2]. Qodirovaning Freydga doir tahlili shaxs xulqida psixoanalitik mexanizmlarni urg'ulagan bo'lsa, Muminov Yung arxetiplarini zamonaviy ommaviy ong bilan bog'lagan [11]. Mazkur ishda esa ikkalasi birlashtirilib, sintagmatik va paradigmatik o'qish orqali ommaviy tasvirlar qanday barqaror mifologiyaga aylanayotgani ochildi. Oruell talqini bu qatlamni siyosiy diskursga ko'chiradi, chunki til nazorati ma'naviy inqirozni institutsional shaklga keltiradi [8].

Rassel va Oruellni yonma-yon o'qish ratsionalizm hamda totalitar ogohlantirish o'rtasidagi taranglikni chuqurlashtiradi [9]. Tursunova Rasselni tinchlik falsafasi bilan sharhlagan, Sattarova esa Oruella ma'naviy inqiroz va totalitarizmni ko'rsatgan [14]. Bu yerda farq metodologikdir: formatsion nazariya tarixiy bosqichlarni ustuvor ko'rsa, sivilizatsion yondashuv axloqiy kodlar va ramziy tafakkurni markazga chiqaradi. Tadqiqotning cheklovi shundaki, tahlil faqat tanlangan asosiy matnlarga tayandi va qabul tarixining keng korpusi qamrab olinmadi. Shu sababli navbatdagi bosqichda diskurs tahlili hamda qiyosiy hermenevtika asosida keyingi sharhlar qatlamini kengaytirish maqsadga muvofiq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shopengauerdan Oruellgacha bo'lgan qiyosiy o'qish insoniyatning bugungi ijtimoiy-ma'naviy inqirozini uch qatlamda jamladi: ichki parchalanish, tashqi bosim va axloqiy zaiflashuv.

Germenevtik talqin bu qatlamlarni alohida emas, o'zaro kirishgan ma'no maydoni sifatida ochdi.

Mazkur ishning ilmiy hissasi oltita mutafakkirni bir metodologik konstruksiyada tutashtirib, formatsion nazariya bilan sivilizatsion yondashuv o'rtasidagi farqni aniqroq ko'rsatganidir.

Birinchisi tarixiy zaruratni ustuvor qo'ysa, ikkinchisi ma'naviy belgilar va madaniy shakllarni markazga chiqaradi.

Oliy ta'limda matnshunoslikka tayangan falsafiy tahlil kuchaytirilsa, talabalar germenevtik talqin orqali ijtimoiy institut va tuzilmalar falsafasini chuqurroq anglaydi. Ijtimoiy-ma'naviy inqirozlarni sharhlashda qiyosiy hermenevtika kengaytirilsa, materializm, etika va mantiq orasidagi antinomiya aniqroq ajratiladi.

Navbatdagi bosqichda ushbu oltita muallifning qabul tarixini modernizatsiya va globalizatsiya falsafasi bilan bog'lab o'rganish maqsadga muvofiq. Shuningdek, sivilizatsion yondashuvning Toynbi va Shpengler talqinlari bilan qiyosiy o'qilishi inson va jamiyat o'rtasidagi yangi metodologik savolni ochadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Фромм Э. Искусство любить. — М.: АСТ, 2021. — 224 с.
2. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я». — М.: АСТ, 2021. — 256 с.
3. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. — М.: АСТ, 2024. — 768 с.
4. Ergashev I. Ijtimoiy falsafada inson ma'naviyati va zamonaviy globallashuv muammolari // O'zbekiston Milliy universiteti xabarlari. — 2021. — №3. — B. 45-52.
5. Petrov A.V. Социальная философия Э. Фромма: свобода, отчуждение и ответственность // Вестник Московского университета. Серия 7: Философия. — 2021. — №4. — С. 18-31.
6. Фромм Э. Бегство от свободы. — М.: АСТ, 2022. — 288 с.
7. Юнг К.Г. Архетип и символ. — М.: АСТ, 2023. — 448 с.
8. Оруэлл Дж. 1984. — М.: Эксмо, 2021. — 320 с.
9. Рассел Б. История западной философии. — М.: АСТ, 2022. — 960 с.
10. Karimov B. Erkinlik va begonalashuv: Fromm qarashlarining ijtimoiy-falsafiy tahlili // Falsafa va hayot. — 2022. — №2. — B. 33-39.
11. Qodirova N. Freyd psixoanalizi va shaxsning ijtimoiy xulqi muammosi // Falsafa va huquq. — 2023. — №1. — B. 58-64.
12. Muminov A. Yung arxetiplari va zamonaviy ommaviy ong // O'zbekiston falsafasi. — 2024. — №4. — B. 21-28.
13. Sattarova D. Oruell asarlarida totalitarizm va ma'naviy inqiroz talqini // Xalqaro falsafiy tadqiqotlar va ijtimoiy fanlar jurnali. — 2021. — №2. — B. 77-84.
14. Tursunova M. Rasselning ratsionalizm va tinchlik haqidagi qarashlari // O'zbekiston Milliy universiteti xabarlari. — 2025. — №1. — B. 40-47.